

Л. М. Пилипенко

Національний університет «Львівська політехніка»,
кафедра обліку та аналізу

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ НА ОБҐРУНТУВАННЯ ФОРМАТУ ПУБЛІЧНОЇ КОРПОРАТИВНОЇ ЗВІТНОСТІ

© Пилипенко Л. М., 2014

Розглянуто особливості функціонування сучасної глобальної економіки з урахуванням концепцій постіндустріального суспільства та сталого розвитку, визначено вплив виявлених тенденцій розвитку на побудову формату публічної звітності компаній як основного інструмента інформаційного забезпечення суб'єктів ринку та регулювання економіки.

Ключові слова: публічна звітність компаній, формат звітності, постіндустріальна економіка, сталий розвиток.

L. M. Pylypenko

Lviv Polytechnic National University

THE INFLUENCE OF MODERN TRENDS IN ECONOMIC DEVELOPMENT ON THE SUBSTANTIATION OF PUBLIC CORPORATE REPORTING FORMAT

© Pylypenko L. M., 2014

Society guidance of today's global economy development can be justified by two crucial concepts – post-industrial society and sustainable development. The economy of post-industrial society (post-industrial economy) is characterized primarily by information, intellectual and telecommunications technologies development, which have led to significant changes in the structure of population employment and manufactured product and also to enhancing of dynamism and globalization of its evolution. Sustainable development implies the establishment of social and ecological balance of human life and activities in the consumption and reproduction of natural resources as well as environment pollution. The mentioned features of economic development significantly affect the approaches to management of economic entities, which necessitates a qualitative improvement of its information support.

Companies' public reporting as a basic tool of providing information support of society and market regarding their activities, taking into account the trends of economic development, should acquire a higher level of relevance. In particular, it must more objectively represent intangible, intellectual component of company's property and capital, consider the impact of globalization processes on its financial and property position, and reflect reserves of risk coverage, especially for securities issue and ownership without provisions and proper state regulation (such as credit default swaps or other) etc., being aware of economy development dynamism.

Key words: companies' reporting, reporting format, post-industrial economy, sustainable development.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасні тенденції розвитку глобальної економіки свідчать про зміни типів економічних

систем більшості розвинених держав. При цьому еволюції зазнають практично всі елементи економічної системи – і продуктивні сили, і економічні відносини, і механізм господарювання. Безумовно, функціонування суб'єктів господарювання в нових умовах економіки потребує удосконалення як підходів до управління ними та регулювання їхньої діяльності загалом, так і інформаційного забезпечення такого управління й регулювання зокрема. Публічна корпоративна звітність, зокрема фінансова, як один з основних інструментів інформаційного забезпечення суб'єктів економіки, фактично перестала бути релевантною, що знизило як рівень довіри до неї, так і інтерес до її наповнення. Справді, чи може фінансова звітність, в якій нематеріальні активи подано лише одним рядком, адекватно й об'єктивно відображати фінансово-майновий стан і результати діяльності суб'єкта постіндустріальної інформаційно-інтелектуальної економіки, для якої характерне домінування інтелектуального ресурсу й капіталу як визначального фактора виробництва?!

Безперечно, становлення нового типу економічної системи, в процесі якого нині перебуває глобальна економіка, потребує якісно іншого порівняно із сучасним форматом фінансової звітності інструменту інформаційного забезпечення управління її суб'єктами, що і визначає актуальність наведеної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вчені-економісти, експерти, представники органів державної влади, характеризуючи тенденції розвитку сучасної економіки, стверджують про становлення нового типу економічної системи, яку називають по-різному – постіндустріальна економіка, інформаційно-інтелектуальна економіка, економіка знань тощо. Розвиток науки про постіндустріальну економіку переважно ґрунтується на концепції постіндустріального суспільства, яку ще в 60-ті роки минулого століття сформулював американський вчений-соціолог Даніел Белл. Він визначив постіндустріальне суспільство «як суспільство, в економіці якого пріоритет перейшов від переважного виробництва товарів до виробництва послуг, проведення досліджень, організації системи освіти і підвищення якості життя, в якому клас технічних спеціалістів став основною професійною групою і, що найважливіше, в якому впровадження нововведень все більшою мірою залежить від досягнення теоретичних знань» [1].

Вчення про постіндустріальну, інформаційно-інтелектуальну економіку та економіку знань розвивали чимало іноземних і вітчизняних вчених – В. Геєць, В. Іноземцев, Л. Лебедева, Т. Махлуп, О. Пильтяй, Ж. Сапір, Т. Умесао, Дж. Ходжсон, А. Чухно та інші. Л. Лебедева для характеристики постіндустріального суспільства виділила 16 ознак, які згрупувала за двома рівнями – загально-суспільні та індивідуальні [2, с. 85–86]. Ці ознаки характеризують постіндустріальне суспільство не лише як вид економічної системи за технологічним способом виробництва і рівнем розвитку продуктивних сил, а і як повноцінний тип економічної системи. Більшість наведених ознак (значні витрати на освіту і науку, гуманізація праці, зміна системи вартісних оцінок створених благ, підвищення рівня освіченості людини, творчий підхід до вирішення завдань, домінування інтелектуального капіталу як основного виробничого фактора тощо), на нашу думку, є об'єктивними і обґрунтованими, проте деякі з них, зокрема збільшення кількості вільного часу у робітників, значні бюджетні витрати на соціальне забезпечення населення, викликають сумніви з огляду на сучасні тенденції розвитку економіки. Наведені вченими ознаки й характеристики постіндустріальної чи інформаційно-інтелектуальної економіки, на нашу думку, швидше окреслюють бажані напрями розвитку економіки і суспільства, але навряд чи будуть досягнуті повністю, як, зрештою, і не існує в чистому вигляді економік інших типів.

Характеристика тенденцій розвитку глобальної економіки з погляду інформаційно-інтелектуальної еволюції (революції) технологій, зміни структури виробленого продукту та сфер зайнятості населення є неповною. Не менш важливим є вплив на розвиток економіки зміни пріоритетів у відносинах «працівник–працедавець», «людина–держава», «людина–природа». Як наслідок, вже сформульовано чимало людиноцентричних концепцій розвитку економіки з урахуванням досягнення екологічного балансу життєдіяльності людини у споживанні та відтворенні природних ресурсів, а також забрудненні навколишнього середовища. Найвідомішою та найприйнятнішою на глобальному рівні виявилася концепція сталого розвитку, сформульована в 90-ті роки ХХ ст. під егідою ООН у відповідь на виклики економічних, соціальних і екологічних проблем розвитку

людства. Проте фундаментальний базис цієї концепції закладено набагато раніше. «Синоптиками» концепції сталого розвитку без перебільшення можна назвати праці вчених української школи фізичної економії – С. Подолинського та В. Вернадського, які фактично сформулювали теоретичну та методологічну базу сталого розвитку [3]. Крім того, вчення В. Вернадського про ноосферу багато в чому корелює із концепцією постіндустріального суспільства.

Отже, інформаційно-інтелектуальний аспект відображає фактичний розвиток економіки з урахуванням досягнень НТП, а концепція сталого розвитку виокремлює бажані критерії соціально-екологічного розвитку економіки. Поєднання інформаційно-інтелектуального та сталого розвитку, на нашу думку, є визначальними передумовами побудови економічної системи нового типу.

Проблеми недосконалого інформаційного забезпечення управління суб'єктами сучасної економіки та регулювання її функціонування загалом неодноразово розглядалися у наукових працях та професійних економічних виданнях, їх обговорювали вчені та експерти на конференціях, форумах, засіданнях урядових та міжурядових органів. Деякі вчені та експерти навіть стверджують, що недосконале інформаційне забезпечення стало причиною світової фінансової кризи. Певні вирішення проблематики інформаційного забезпечення управління суб'єктами економіки запропонували іноземні та вітчизняні вчені й експерти. Зокрема, американські економісти Samuel A. DiPiazza (CEO, PricewaterhouseCoopers) та Robert G. Eccles (професор, Harvard Business School) запропонували тривірневу модель корпоративної звітності для забезпечення прозорості компанії: 1) інформація, підготовлена на основі всесвітніх стандартів фінансової звітності; 2) інформація відповідно до галузевих стандартів компанії; 3) специфічна для кожної компанії інформація [4].

Напрями удосконалення системи обліку, звітності та господарського контролю з урахуванням концепції сталого розвитку та напрацювань вчених української школи фізичної економії запропоновані у докторських дисертаційних дослідженнях українських вчених В.О. Шевчука («Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою: проблеми теорії, організації, методології», 1998 р.; містить обґрунтування моделі балансу з погляду екологічно-соціально-орієнтованої ринкової економіки, що може бути використана для здійснення макроекономічного чи глобального контролю) [5], І.В. Замули («Бухгалтерський облік екологічної діяльності: теорія та методологія», 2010 р.) [6] та інших. Затребуваність інформації про екологічно-соціальні результати діяльності компаній зумовила розвиток нефінансової звітності, найпоширенішими форматами якої є Звіт про прогрес реалізації принципів Глобального договору ООН [7] та Звіт зі сталого розвитку відповідно до вимог Глобальної ініціативи зі звітності [8].

Облік інтелектуального (нематеріального, людського тощо) капіталу і ресурсу як основного фактора виробництва в постіндустріальній економіці досліджували вітчизняні вчені І.Й. Яремко [9], Т.В. Давидюк [10] та інші. Певні підходи до вирішення теоретичних і методологічних проблем обліку в умовах постіндустріальної економіки запропонував С.Ф. Легенчук [11].

Отже, вказані наукові праці та регламентації містять пропозиції та підходи щодо вирішення окремих проблем інформаційного забезпечення управління та регулювання діяльності суб'єктів інформаційно-інтелектуальної екологічно-соціально-орієнтованої економіки. Проте напрацювань, які б дали змогу комплексно та системно обґрунтувати формат публічної звітності компаній як основного інструменту інформаційного забезпечення, поки що немає, що відображає *невирішену частину загальної проблеми* невідповідності інформаційного забезпечення умовам функціонування сучасної глобальної економіки.

Цілі статті полягають у визначенні основних характеристик і об'єктів формату публічної звітності компаній з урахуванням сучасних тенденцій розвитку глобальної економіки.

Виклад основного матеріалу. Концепції постіндустріального суспільства та сталого розвитку відображають здебільшого бажані напрями розвитку економіки. Проте їхній теоретичний базис не враховує усіх реальних тенденцій і факторів, які здійснюють визначальний вплив на розвиток економіки. Отже, сучасним тенденціям розвитку економіки, на нашу думку, притаманні

насамперед такі характеристики, які головно визначають її подальшу еволюцію, а отже, й формат і наповненість інформаційного забезпечення управління її суб'єктами:

- глобальна інтегрованість;
- перебування під істотним впливом великого бізнесу;
- інформаційно-інтелектуальна спрямованість;
- динамічність.

Сучасна економіка глобалізована. Тому економіка будь-якої інтегрованої у світову спільноту держави (не йдеться про країни в ізоляції, такі як КНДР чи інші) перебуває під впливом економічних процесів та явищ, які відбуваються у інших державах, і не лише сусідніх. З одного боку, немає механізмів прямого відображення більшості глобальних макроекономічних ефектів (за винятком хіба що інфляції) у балансах мікроекономічних суб'єктів (навіть транснаціональних корпорацій), з іншого боку, сучасні регламентації бухгалтерського обліку та фінансової звітності передбачають все ширше застосування бухгалтерського судження у визнанні й оцінках об'єктів обліку. Отже, бухгалтерське судження виявляється чи не єдиним інструментом, за допомогою якого можна врахувати вплив глобалізаційних процесів на фінансово-майновий стан суб'єктів економіки.

Ще однією особливістю сучасної глобальної економіки є те, що управлінські та регуляторні органи державної влади перебувають під впливом транснаціональних корпорацій, фінансово-промислових та інших бізнес-груп. Йдеться не лише про кланово-олігархічні економіки України та інших держав пострадянського і латиноамериканського простору, але й про високорозвинені держави. Свідченням цього стала неспроможність регуляторних органів США (Міністерства фінансів, Федеральної резервної системи тощо) своєчасно реагувати на фінансову кризу 2008 р., хоча окремі експерти попереджали про її настання завчасно. Зрештою, великі фінансові корпорації, діяльність яких фактично і спровокувала кризу, пролобіювали багатомільярдні державні субсидії та рефінансування, і практично всі (за винятком хіба що інвестиційного банку Lehman Brothers Holdings Inc., який збанкрутував у вересні 2008 р.) пройшли цю кризу без катастрофічних втрат.

Домінування на ринку фінансових корпорацій найбільшої економіки світу фактично спричиняє реальні загрози поглиблення кризових явищ і процесів. Емісія ними фінансових боргових інструментів без визначених забезпечень та без державного регулювання їхнього обігу (зокрема кредитних дефолтних свопів, CDS) «роздуває нову бульбашку» фінансового ринку, обсяг якої, за даними експертів, вже перевищив 60 трильйонів доларів США [12]. Механізм сек'юритизації фактично перетворився на предмет спекуляцій, а втрат від ризиків у разі настання кризи зрештою знову зазнає суспільство. Тому як емісія, так і придбання таких «цінних» паперів, ліквідність яких є доволі сумнівною, неодмінно повинні бути окремим об'єктом звітності чи іншого інструменту інформаційного забезпечення, що репрезентує фінансово-майновий стан та результати діяльності компанії, щоб забезпечити контроль його ризиків. Крім того, доцільним може бути створення резервів (хоча б облікових) під такі боргові папери з метою амортизації потенційних втрат.

На становлення постіндустріальної економіки істотно впливає розвиток інформаційно-інтелектуальних технологій. Створення й обробка інформації в сучасній економіці являють собою не лише послуги як вид економічної діяльності, а й стали сферою виробництва повноцінного продукту. Такий продукт є специфічним (як правило, не масовим) і не має матеріальної форми, що зумовлює певні труднощі у визнанні його як активу та в оцінюванні його вартості. Методологічна проблема оцінювання інтелектуальних активів і капіталу ще й досі не розв'язана, всі регламентації обліку нематеріальних активів базуються на принципі об'єктивації, використання якого передбачала статична балансова теорія ще в XIX ст. Натомість, динамічний розвиток ринку трансферу технологій, який сьогодні передбачає насамперед трансфер знань, а не обладнання, як це було в індустріальній економіці, потребує негайного розроблення інструментів оцінювання об'єктів трансферу, інакше на ринку може вирости нова «бульбашка», пов'язана з переоцінкою інформаційно-інтелектуальних ресурсів.

Стрімкий розвиток інформаційно-інтелектуальних і телекомунікаційних технологій зумовив і динамічність еволюції сучасної глобальної економіки. Істотне зменшення терміну і вартості опрацювання та передавання (незалежно від відстаней) інформації дало змогу значно підвищити оперативність прийняття управлінських рішень, проведення фінансово-розрахункових операцій

тощо. Стрімкий розвиток інтелектуальних технологій призводить до швидкого (передчасного) морального старіння основного капіталу компаній, як матеріальної його частини, так і нематеріальної. Отже, динамічність розвитку економіки підвищує вимоги щодо релевантності інформаційного забезпечення суб'єктів економіки стосовно не лише якісного і вартісного наповнення, але й часового подання.

Висновки і напрями подальших досліджень. Спрямування суспільством розвитку сучасної глобальної економіки можна обґрунтувати двома визначальними концепціями – постіндустріально-го суспільства та сталого розвитку. Економіка постіндустріального суспільства (постіндустріальна економіка) характеризується насамперед інформаційно-інтелектуальним та телекомунікаційним розвитком технологій, які привели до істотної зміни структури зайнятості населення і виробленого продукту, а також до посилення динамічності та глобалізації її еволюції. Сталий розвиток передбачає встановлення соціально-екологічного балансу життєдіяльності людини у споживанні та відтворенні природних ресурсів, а також забрудненні навколишнього середовища. Вказані риси економічного розвитку істотно впливають на підходи до управління суб'єктами економіки, що зумовлює необхідність якісного удосконалення його інформаційного забезпечення.

Публічна звітність компаній, як основний інструмент інформаційного забезпечення суспільства і ринку щодо їхньої діяльності, з урахуванням тенденцій розвитку економіки, повинна набути вищого рівня релевантності. Зокрема, вона повинна об'єктивніше репрезентувати нематеріально-інтелектуальну складову майна і капіталу компанії, враховувати вплив глобалізаційних процесів на її фінансово-майновий стан, охоплювати та відображати резерви покриття ризиків, особливо щодо емісії та володіння цінними паперами без забезпечення та належного державного регулювання (таких як кредитні дефолтні свопи чи інші) тощо, зважаючи на динамічність розвитку економіки. Напрями подальших досліджень повинні стосуватись розроблення методик визнання й оцінювання означених факторів і об'єктів обліку та звітності.

1. Концепція постіндустріального суспільства [Електронний ресурс] // Вікіпедія – вільна енциклопедія. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>. 2. Лебедева Л. Проблеми становлення постіндустріального суспільства / Л. Лебедева // Вісник КНЕУ. – 2012. – № 6. – С. 83–91. 3. Корнійчук Л. Фізична економія. Українська школа / Л. Корнійчук, В. Шевчук, Л. Воробйова // Економіка України. – 2006. – № 9. – С. 55–63. – № 10. – С. 66–73. 4. Дипиаза С. (младший) Будущее корпоративной отчетности. Как вернуть доверие общества / Дипиаза С. (младший), Экклз Р. – М.: Альпина Паблишер, 2003. – 212 с. 5. Шевчук В.О. Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою (проблеми теорії, організації, методології): монографія / В.О. Шевчук. – К.: Київ. держ. торг.-екоп. ун-т, 1998. – 371 с. 6. Замула І.В. Бухгалтерський облік екологічної діяльності: теорія та методологія: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит / І.В. Замула. – Житомирський державний технологічний університет, 2010. – 36 с. 7. Нефінансова звітність: інструмент соціально відповідального бізнесу / Global Compact Network Ukraine [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.globalcompact.org.ua/ua/rcenter/resources/33>. 8. The GRI Sustainability Reporting Guidelines / Global Reporting Initiative [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.globalreporting.org/reporting/g4/Pages/default.aspx>. 9. Яремко І.Й. Економічні категорії в методології обліку: монографія / І.Й. Яремко. – Львів: Каменяр, 2002. – 192 с. 10. Давидюк Т.В. Бухгалтерський облік в системі управління людським капіталом: теорія та методологія: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит / Т.В. Давидюк. – Житомирський державний технологічний університет, 2011. – 38 с. 11. Легенчук С.Ф. Теорія і методологія бухгалтерського обліку в умовах постіндустріальної економіки: монографія / С.Ф. Легенчук. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 652 с. 12. Энгдаль Ф. Уильям. Финансовое цунами: высшая точка еще не достигнута [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.warandpeace.ru/hots/view/24125/>.